

Aneta Kowalska
Urszula Matoga
Biblioteka Politechniki Krakowskiej

Szkocki wzór

Słowa kluczowe: *Biblioteka Uniwersytetu w Glasgow, program Erasmus, biblioteka*

Kolejny rok udziału Politechniki Krakowskiej (PK) w realizacji programu Erasmus¹ ponownie otworzył przed pracownikami Biblioteki PK możliwość wyjazdu na zagraniczne szkolenie. Unijny program oraz wsparcie ze strony Biblioteki PK pozwoliły na zdobycie zawodowego doświadczenia w czasie pobytu w The University of Glasgow Library. Od 16 do 20 kwietnia 2012 r. dzięki uprzejmości dyrekcji i pracowników Biblioteki Uniwersytetu w Glasgow miałyśmy okazję poznać organizację i zasady jej funkcjonowania, spotykaliśmy się z przedstawicielami wielu działów członkami różnorodnych zespołów zadaniowych. Był to czas inspirujących rozmów i obserwacji, poznawania szkockiego wzoru działalności bibliotecznej, doświadczenia nieudawanego entuzjazmu pracowników biblioteki i ich zaangażowania w pracę.

Glasgow to największe miasto w Szkocji, położone nad rzeką Clyde, centrum komercyjne i przemysłowe kraju. Jest to także miejsce cenione na polu kultury, sztuki i architektury oraz nauki. Szczególne miejsce stanowi Uniwersytet w Glasgow mający długą i bogatą historię. Założony w 1451 r. przez papieża Mikołaja V, na prośbę króla Szkocji Jakuba II, był drugim szkockim uniwersytetem. Początkowo siedzibą uczelni była Katedra St. Mungo, gdzie od samego początku kolekcjonowano księgi niezbędne do nauki. Pierwsza wzmianka na temat biblioteki uniwersyteckiej pojawia się w manuskrypcie z 1475 r. dotyczącym dotacji kościelnych. W 1563 r. rozpoczęto budowę renesansowego kampusu uniwersyteckiego w centrum miasta, gdzie również ulokowano bibliotekę. Na skutek zniszczenia kompleksu w drugiej połowie XIX w. rozpoczęto budowę nowego kampusu. Zaprojektowany w stylu neogotyckim przez Sir George'a Gilberta Scotta w dzielnicy West End, mieści się tam do dzisiaj. Zbiory biblioteki przeniesiono do budynku Gilmorehill.

Biblioteka stopniowo wzbogacała się w cenne zbiory, m.in. dzięki darom słynnych osób. Za sprawą dotacji już w 1791 r. zasoby biblioteki osiągnęły liczbę 20 tys. woluminów. W 1965 r. rozpoczęto budowę obecnej siedziby biblioteki. Otwarto ją dla użytkowników 30 września 1968 r. Od tego czasu, rozbudowywana i unowocześniana, służy kolejnym pokoleniom studentów oraz pracowników uniwersytetu. Obecnie w strukturze biblioteki uniwersyteckiej znajdują się biblioteka główna oraz filie:

¹ Lifelonglearning Programme Erasmus. W: *Politechnika Krakowska* [on-line]. [Dostęp 15.06.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.erasmus.pk.edu.pl/>.

- Adam Smith Library — dla studentów nauk humanistycznych,
- Chemistry Branch Library — dla studentów nauk chemicznych,
- James Herriot Library — dla studentów weterynarii,
- James Ireland Library — dla studentów stomatologii,
- Law Workshop — dla studentów prawa.

*Fot. 1. Uniwersytet w Glasgow
Źródło: zbiory własne autorki.*

Biblioteka Uniwersyteckiego. Jest jego sercem, nie tylko miejscem do nauki, ale i głównym punktem spotkań studentów, a dla wielu z nich drugim domem. Dzięki szerokiemu wyborowi oferowanych usług (m.in. dostarczanie różnorodnych źródeł naukowych oraz pomoc w wyszukiwaniu informacji) jest instytucją ważną dla całej społeczności Glasgow. Do istotnych zadań biblioteki uniwersyteckiej należy również opieka nad cennymi zbiorami, kolekcjonowanymi już od wieku XV. Ponadto, dzięki kontaktom i współpracy uniwersytetu z instytucjami oraz firmami brytyjskimi, biblioteka wspomaga rozwój naukowy oraz biznesowy całego regionu, włączając się przez to w rozwój kraju.

Fot. 2. Biblioteka Uniwersytetu w Glasgow
Źródło: zbiory własne autorki.

Główna biblioteka uniwersytecka to dwunastopiętrowy, nowoczesny budynek, z możliwością dalszej rozbudowy (planowane jest kolejne, trzynaste piętro). Na uwagę zasługuje organizacja udostępniania zasobów biblioteki. Przestrzeń biblioteczna została podzielona według schematu świateł drogowych na trzy kolorystyczne strefy: zieloną, pomarańczową i czerwoną. Najniższe piętra oznaczone są kolorem zielonym, który oznacza dużą swobodę w korzystaniu z biblioteki — dozwolone są głośne rozmowy, praca w grupach, spożywanie posiłków. Trzecie piętro biblioteki, w zielonej strefie, nowoczesnie i funkcjonalnie zaaranżowane, to przestrzeń socjalna. Jest tu przede wszystkim kawiarnia oraz miejsca do pracy zespołowej, wygodne sofy, a wszystko to w sąsiedztwie regałów z czasopismami w wolnym dostępie. Ponadto zapewniony jest dostęp do komputerów (w całej bibliotece ponad 800) — przeznaczonych zarówno do dłuższej pracy naukowej, jak i do krótkiego użytkowania. Jest także uczelniana sieć internetowa Eduroam, co umożliwia dostęp do sieci z własnych urządzeń. Warto wspomnieć o pomocy informatycznej, z której użytkownicy mogą korzystać na miejscu w bibliotece. Zespół IT, który mieści się w pobliżu dużej komputerowej czytelni, udziela wsparcia w razie problemów. Piętra 4–7 to strefa pomarańczowa do pracy cichej. Można tu prowadzić ciche rozmowy oraz pracować w grupie w specjalnie do tego wydzielonych pokojach. Najwyższe piętra budynku — strefa czerwona — to obszar ciszy, która zapewnia komfort pracy naukowej i możliwość skupienia się.

Istotną cechą tej szkockiej biblioteki jest otwartość i elastyczność pod wieloma względami, nastawienie na użytkownika i jego potrzeby. Biblioteka m.in. odpowiednio organizuje przestrzeń, modyfikuje ją do bieżących potrzeb, np. posiada pokoje do pracy grupowej, z możliwością rezerwacji, zapewnia dostęp i ułatwienia dla osób niepełnosprawnych. Użytkownicy mają także możliwość wypowiedzania się w kwestiach funkcjonalności, organizacji, mogą zgłosić swoje pomysły i uwagi, np. w często przeprowadzanych ankietach (m.in. na stronie WWW) lub poprzez specjalne formularze rozłożone w różnych miejscach biblioteki.

Usługi związane np. z udostępnianiem zasobów, informacją, szkoleniami, mediami społecznościowymi są nieustannie rozwijane i dostosowywane do aktualnych potrzeb w celu zapewnienia jak najlepszej realizacji zadań i wykorzystania możliwości biblioteki. Otwartość widoczna jest także w organizacji pracy, w relacjach między poszczególnymi działami biblioteki, pracownikami, których prace i zakresy obowiązków często zazębiają się i wymagają współpracy działów.

*Fot. 3. Wnętrze Biblioteki Uniwersytetu w Glasgow
Źródło: zbiory własne autork.*

Biblioteka nie tylko nadąża za zmianami, lecz także wychodzi z ofertą ułatwiającą edukację, pracę naukową, dostęp do informacji. Powstaje wiele zespołów, np. do tworzenia mobilnej wersji biblioteki lub materiałów do kursów realizowanych na uczelni. Kolejny aspekt otwartości to chęć współpracy i dzielenia się swoimi doświadczeniami, np. z gośćmi z innych krajów, z czego miałyśmy wielką przyjemność korzystać. Także godziny otwarcia biblioteki są niezwykle przyjazne, zapewniając możliwość pracy w czasie dogodnym dla różnych typów użytkowników. Budynek biblioteki otwiera się o 7 rano, a zamyka dopiero o 2 w nocy. Dzięki zastosowaniu technicznych rozwiązań, m.in. specjalnego systemu zabezpieczeń, urządzeń do samowypożyczeń oraz obecności ochrony przy wejściu, biblioteka przygotowana jest do otwartego, wolnego dostępu do zbiorów. Nie jest konieczna obecność bibliotekarza przez cały czas otwarcia gmachu, użytkownicy obdarzeni są zaufaniem i mają możliwość swobodnego, samodzielnego korzystania z różnego typu materiałów bibliotecznych, a także z komputerów i innych urządzeń, na wszystkich poziomach biblioteki. W bibliotece jest możliwość korzystania z ogromnego zasobu sprzętu: komputerowego, kserokopiarek, skanerów, czytników mikrofilmów. Studenci oraz pracownicy uniwersytetu mogą liczyć na pomoc ze strony bibliotekarzy. Pomoc biblioteczna zorganizowana jest na różnych poziomach budynku: przy wejściu znajduje się punkt informacyjny, którego obsługa pomaga w podstawowych kwestiach i problemach lub odsyła do konkretnego miejsca bądź pracownika, w zależności od potrzeb. Użytecznym rozwiązaniem jest tablica ze zdjęciami bibliotekarzy i opisem zakresu ich kompetencji — „Do kogo zwrócić się o pomoc?”.

Indywidualne programy szkoleń — wymagane przy wyjazdach w ramach unijnego programu — przygotowaliśmy, uwzględniając swoje zawodowe zainteresowania, w dużym stopniu związane z miejscami, w których pracujemy. Są to Oddział Udostępniania Zbiorów (głównie Wypożyczalnia Międzybiblioteczna) oraz Oddział Informacji Naukowej BPK. W oparciu o te programy specjalnie dla nas przygotowano plan pięciodniowej wizyty, ustalono spotkania w poszczególnych działach i zespołach zadaniowych.

Pierwszy dzień to spotkanie z osobami odpowiedzialnymi za nasz pobyt, ustalenia organizacyjne i orientacyjne zapoznanie się z biblioteką, miejscem szkolenia. Rozmowa z dyrektorem biblioteki, panią Helen Durndell, a także podziwianie panoramy miasta z ostatniego piętra biblioteki było elementem dodatkowo potęgującym nasze wrażenia.

W następnych dniach poznawaliśmy pracę poszczególnych działów. W znacznym stopniu uwagę skierowaliśmy na pracę Library Services — zintegrowanych działów działu informacji i udostępniania zbiorów. Duża samodzielność użytkowników w korzystaniu z biblioteki, która wynika z technicznych rozwiązań, systemu zabezpieczeń i otwartego dostępu do zbiorów, stosowania urządzeń do samowypożyczania i wrzutni, pozwala bibliotekarzom na pełnienie roli przewodnika w procesie edukacji, a nie strażnika zasobów bibliotecznych. Bibliotekarze mogą skupić się na pracy merytorycznej, współpracy z pracownikami uczelni, pomocy w wyszukiwaniu potrzebnych materiałów, udzielaniu informacji, organizowaniu i tworzeniu kursów bibliotecznych, spisów literatury dla poszczególnych przedmiotów, odpowiednim organizowaniu księgozbioru itp. Spośród ciekawych rozwiązań i praktyk tego działu wymienić można, np.:

- Krótkoterminowe wypożyczanie zbiorów (*Short Loan Collection*) — okresy wypożyczeń wynoszą 4, 24 lub 48 godzin. Kolekcja obejmuje około 80 tys. podręczników i książek. Zbiory są wyselekcjonowane według wskazówek wykładowców, którzy zgłaszają publikacje wykorzystywane w aktualnie prowadzonych kursach, zajęciach. Te książki są wyłączone z ogólnego zbioru, wypożyczanego na cztery tygodnie.
- *Self Help Collection* — miejsce, w którym eksponowane są wybrane książki pomocne w różnorodnych problemach, np. zdrowotnych, związanych ze stresem, depresją, właściwą dietą.
- Istotną część działu stanowi Communication Room — osoby pełniące tam dyżur odpowiadają za komunikację z użytkownikami biblioteki, która możliwa jest różnymi drogami, np. telefon, mail, komunikator Meebo — rodzaj czatu, na którym czytelnicy mogą zadać bibliotekarzowi pytanie. W porównaniu do naszego polskiego programu Gadu-Gadu (również często wykorzystywanego przez polskie biblioteki do komunikacji z użytkownikiem), Meebo nie wymaga od osoby pytającej instalowania specjalnego programu — wystarczy wejść na stronę internetową biblioteki i napisać tekst w okienku czatu.

Oddział Czasopism Biblioteki Uniwersytetu w Glasgow zajmuje się kolekcjami czasopism drukowanych i elektronicznych. Również w jego działaniu wielkie znaczenie ma ścisła współpraca biblioteki z uczelnią macierzystą — m.in. wybór kupowanych czasopism należy do pracowników uniwersytetu. W systemie bibliotecznym Millennium kataloguje się nie tylko drukowane periodyki — wprowadza się również opisy czasopism elektronicznych, pobierane (za opłatą) bezpośrednio od wydawcy, co pozwala na oszczędność czasu i nakładu pracy bibliotekarzy.

Praca Oddziału Gromadzenia Zbiorów odbywa się w oparciu o system OASIS — rozbudowane narzędzie do wyszukiwania dostawców książek, pozwalające na tworzenie indywidualnego konta dla instytucji, a w jego obrębie kont dla poszczególnych osób. To pozwala na zespołowe działanie pracowników działu gromadzenia, bibliotekarzy dziedzinowych i innych osób odpowiedzialnych za zbiory z określonej tematyki.

Koszty usług Wypożyczalni Międzybibliotecznej Biblioteki Uniwersyteckiej w Glasgow pokrywane są z funduszy pochodzących z budżetów wydziałowych. Doskonale zorganizowana jest współpraca pomiędzy bibliotekami brytyjskimi, głównie z British Library, która w 80% realizuje zamówienia na artykuły i książki. Z wypożyczeń międzybibliotecznych mogą korzystać również osoby spoza uczelni — w takich przypadkach osoba zamawiająca pokrywa koszty sprowadzenia artykułu lub książki.

Wiele inicjatyw podejmowanych w Bibliotece Uniwersyteckiej w Glasgow odbywa się w grupach formowanych międzydziałowo do wykonania specjalnych zadań, np.:

- Tworzenie zestawów materiałów potrzebnych studentom w trakcie poszczególnych kursów (*Online Course Materials Service*). Każdy ze spisów literatury musi być sprawdzony pod kątem dostępności w bibliotece oraz praw autorskich, co wymaga dużego nakładu pracy i czasu. Aktualnie tworzone zestawienia, z pełnym tekstem lub dozwolonym fragmentem, powstają w ramach pilotażowego programu dla kilku kursów z różnych wydziałów, we współpracy z prowadzącymi kurs.
- Realizacja projektu „Mobile Library” — zespół przygotowuje mobilną wersję strony internetowej biblioteki oraz wybranych jej usług, np. katalogu OPAC.
- Wprowadzanie do działań bibliotecznych nowej i coraz bardziej powszechnej technologii, jaką są fotokody (QR kody), ściśle związane z usługami mobilnymi. Zakodowane w tej graficznej formie informacje odczytuje się przy użyciu np. smartfonów, telefonów komórkowych. Zamieszczenie fotokodów w różnorodnych materiałach informacyjnych daje szybki dostęp do konkretnych danych. W Bibliotece Uniwersytetu w Glasgow użycie QR kodów, np. na wystawach nowości książkowych przy poszczególnych tytułach, umożliwia użytkownikom bezpośrednie połączenie się z katalogiem i zamówienie książki.
- Promocja biblioteki — widoczna jest tu wielka dbałość o jednolitość graficzną i stylistyczną w materiałach promocyjnych i informacyjnych, drukowanych i elektronicznych, tworzonych w bibliotece i na potrzeby biblioteki. Ważnym i inspirującym doświadczeniem było dla nas spotkanie z

osobą koordynującą istnienie i funkcjonowanie biblioteki na portalach społecznościowych (Facebook², Twitter³, YouTube⁴). O przydatności tej formy promocji świadczyć może liczba śledzących profil oraz liczne wpisy użytkowników.

- Tworzenie repozytorium uczelnianego Enlighteen — w jego tworzeniu i właściwym funkcjonowaniu, już od roku 2001, uczestniczą bibliotekarze, informatycy oraz pracownicy naukowcy. Repozytorium zintegrowane jest z bibliografią publikacji pracowników. W związku z ograniczeniami wynikającymi z prawa autorskiego dużą jego część stanowią wyłącznie metadane, a w miejscach, gdzie jest to możliwe, obok opisu bibliograficznego publikacji znajdują się pełne teksty. Repozytorium stanowi pełną informację o dorobku naukowym uniwersytetu. Ciekawym rozwiązaniem jest połączenie go z indywidualnymi, oficjalnymi stronami pracowników uczelni.

Nieocenioną pomocą dla użytkowników są bibliotekarze dziedzinowi. Na każdym wydziale uniwersytetu pracuje osoba, której zadaniem jest ścisła współpraca z pracownikami naukowymi uczelni oraz studentami. Do obowiązków bibliotekarzy dziedzinowych należy m.in. rozpoznawanie potrzeb informacyjnych wydziału, realizowanie kursów biblioteczno-informacyjnych dla studentów, wybór i zakup źródeł naukowych oraz organizowanie i ułatwianie dostępu do nich. Poznana przez nas osoba, pracująca właśnie jako bibliotekarz dziedzinowy, z ogromną pasją tworzy różnorodne pomoce, np. w formie filmików instruktażowych, wsparcia w gromadzeniu źródeł, kwerend tematycznych, pracuje zarówno z indywidualnymi użytkownikami, jak i z grupami, prowadzi zajęcia dydaktyczne. W zakresie e-learningu, obok tworzenia własnych, uczestniczy w przygotowaniu większości szkoleń realizowanych na wydziale, za który jest odpowiedzialna. Pomaga w doborze materiałów źródłowych, uzupełnia wykazy literatury o połączenia z katalogiem, z pełnymi tekstami, z bazami danych.

² The University of Glasgow Library. W: *Facebook* [on-line]. [Dostęp 25.06.2012]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.facebook.com/uofglibrary>.

³ The University of Glasgow Library. W: *Twitter* [on-line]. [Dostęp 25.06.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://twitter.com/#!/uofglibrary>.

⁴ The University of Glasgow Library. W: *YouTube* [on-line]. [Dostęp 25.06.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.youtube.com/uofg>.

Fot. 4. „Smocze gniazdo”. Scottish Storytelling Center
Źródło: zbiory własne autorki.

Celem i zasadniczym punktem naszej wyprawy była biblioteka uniwersytecka — był to czas wymiany doświadczeń, nawiązywania zawodowych kontaktów, rozwijania umiejętności językowych. Skorzystaliśmy także z możliwości poznania Glasgow, podziwiania wiktoriańskiej architektury i lokalnych zbiorów muzealnych. Na zakończenie naszego pobytu w Szkocji — krainie zamków, jezior i smoków, miałyśmy kolejną przygodę okołobiblioteczną, związaną z książką. Podczas krótkiej wizyty w Edynburgu, w Scottish Storytelling Center, widziałyśmy jedną z tajemniczo pojawiających się w mieście niezwykłych papierowych rzeźb — „smocze gniazdo”. W 2011 r. ktoś anonimowo umieścił to i inne papierowe cuda w miejscach związanych z książką⁵.

Bibliografia:

1. Lifelonglearning Programme Erasmus. W: *Politechnika Krakowska* [on-line]. [Dostęp 15.06.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.erasmus.pk.edu.pl/>.
2. Mysterious paper sculptures. W: *Central Station. The Creative Social Network* [on-line]. [Dostęp 15.06.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://thisiscentralstation.com/featured/mysterious-paper-sculptures/>.
3. The University of Glasgow Library. W: *Facebook* [on-line]. [Dostęp 25.06.2012]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.facebook.com/uofglibrary>.
4. The University of Glasgow Library. W: *Twitter* [on-line]. [Dostęp 25.06.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://twitter.com/#!/uofglibrary>.

⁵ Mysterious paper sculptures. W: *Central Station. The Creative Social Network* [on-line]. [Dostęp 15.06.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://thisiscentralstation.com/featured/mysterious-paper-sculptures/>.

5. The University of Glasgow Library. W: *University of Glasgow* [on-line]. [Dostęp 15.06.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.gla.ac.uk/services/library/>.
6. The University of Glasgow Library. W: *YouTube* [on-line]. [Dostęp 25.06.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.youtube.com/uofg>.